

3. Papino stanovište.

U papinim osudama valja razlikovati tri stvari. One pokazuju: 1. što je dozvoljeno, 2. što je pohvalno, 3. što je štetno ili pogibeljno po vjeru i duh katoličke vjere.

1. Sv. Otac izričito naglasuje, da je dozvoljeno zagovarati ili republiku ili monarhiju u granicama pravednosti, jer svaki oblik vladavine može biti dobar u stalnim socijalnim prilikama. Dakle papa se ne upušta u pitanje monarhije niti je osuđuje u programu »Action française«. Francuzi mogu raspravljati o monarhiji, ali je ne smiju nikome nametnuti u ime Crkve. Ljudi oko spomenute organizacije misle, da će s monarhijom u Francuskoj teći samo med i mlijeko, a zaboravljaju, da je upravo monarhija uz pokvarenost plemstva, te širenje regalizma i ateizma otrovala bila narod i pripravila put velikoj revoluciji. Doduše i moderna demokracija ima svojih teških pogriješaka. No Crkva niti je kada osudila monarhiju niti demokraciju, ali nije ni proglasila ovaj ili onaj oblik vladavine kao jedini spas.

2. Pijo XI. hvali rad organizacije »Action fr.« protiv revolucionarnih načela i elemenata, protiv nepravednih francuskih zakona, protiv progonitelja katoličke Crkve. No te zasluge ne daju pravo nikome, da papa ne pokudi ili ne zapriječi zlo, što netko sije ili širi na štetu neumrlih duša.

3. Upravo ovo zadnje osuđuje papa kod »Action française«, koja pod prilikom dobra širi nekatolička načela, moderno poganstvo u svim aplikacijama. Kako je Pijo X. morao u savjesti osuditi »Sillon« Marka Sangiera, tako veli Pijo XI., da mora osuditi »Action française«, jer ga na to sili« svijest vlastite odgovornosti, nužna briga oko časti božanskoga Kralja, spas duša, dobrobit vjere i Francuske iste i njezine katoličke budućnosti.

A. Alfrević D. I.

Masaryk i vjera.

E. Radl je ovako označio Tomu Masaryka, predsjednika čehoslovačke republike: »Masaryk je pristaša kritičke slobode i pomagao je slobodnu misao u borbi protiv crkvi, i ako nije slobodan mislilac u posebnom značenju te riječi. Jednako je pomagao socijalne demokrate, premda nije usvojio njihove teorije. Imajmo vazda pred očima: Masaryk sudi kritički o tuđem mišljenju, a to znači, da on prihvaća ovo mišljenje i drugo zabacuje, te se na temelju te analize odlučuje za jedno ili drugo. Ondje, gdje ateista zabacuje Božji opstanak, Masaryk je protivnik; ali je ondje, gdje pitanje postaje praktične vrijednosti, te gdje ateista zahtijeva pravo slobodne kritike i katolik zabacuje to pravo,

Masaryk je odmah na strani ateiste« (Masarykova filozofija u djelu »Masaryk osvoboditelj«, str. 131). Ovo nam izvrsno označuje Masaryka. Ako ovome nadodamo oznaku jednog drugog českog pisca, onda imamo u par redaka potpuni medaljon ovog českog prototipa. J. Tvrđý piše: »Kod Masaryka je filozofija vazda bila u uskom odnosu sa životom. Isti je život njemu nametnuo pitanja filozofska i naveo ga na rješavanje. Stoga kod Masaryka nije slučaj, što je filozofija povezana uz politiku i politika u filozofiju« (K diskusi o Masarykovi, Moravsko-Slezská Revue 1923, s. 67.)

Ogledajmo malo поблиže ovog filozofa-političara.

G. 1872. upisao se na bečkom sveučilištu u filozofski fakultet, te je ondje g. 1876. promoviran na doktora filozofije. U to doba naučio francuski, njemački, poljski, ruski i engleski. Dvije godine kasnije vienča Amerikanku (koja je porijetlom bila francuska hugenota) Miss Garrigue. Ona je silno uplivala na svog muža. Te je godine Masaryk istupio iz katoličkke Crkve i prešao u protestante. 1881. je izdao tezu svoje habilitacije u njem. jeziku »Der Selbstmord als soziale Erscheinung der modernen Civilisation«. G. 1882. otcijepilo se česko sveučilište u Pragu od njemačkoga, pa je na njemu Masaryk bio prvim profesorom filozofije. Tu je djelovao na mlade ljude, i njegovi su učenici Stjepan Radić i Josip Smolaka, te oveci broj českih intelektualaca. Od g. 1914. je djelovao kod antante za samostalnost Česke. Iza rata se vratio kući u triumpfu, gdje su ga izabrali za prvog predsjednika u novoj republici na 7 godina.

Masaryk je napisao ova glavna djela: Temelji konkretne logike, klasifikacija i znanstveni sistemi; Blaž Pascal, njegov život i njegova filozofija; Humeov skepticizam i račun probabilnosti; Rusija i Evropa: Poteškoće demokracije; Českno pitanje; Socijalno pitanje; Svjetska revolucija; Flussler je izdao g. 1921. »Aus M. Werken«, gdje su glavne misli točno prikazane.

Toma Masaryk objelodanio je niz članaka u »Naše doba« god. 1897. i 1898. o »Modernom čovjeku i vjeri«. Tude nalazimo vjerski »credo«. Redom prikazuje ove misli: Samoubojstvo je socijalno zlo moderne civilizacije. Čemu ta nervoznost, ta općenita nevrastenija naše dobe? Mi se nalazimo u nckom patološkom stanju. Socijalni organizam treba duboke reforme. Tu nije dovoljan pesimizam Schopenhauerov, niti moral Nietzscheov, niti sva savremena književnost iza Goethea i Byrona sve do naturalista i simbolista. Ni Dostojevsky, ni Zola ni Bourget ni D' Annunzio nitko tu ne može pomoći. Tko će dakle pomoći? »Vjera je bitni sadržaj čovječjeg duhovnog života, pa mu je ova potrebna kao zrak«. Čovjek zadojen modernom kulturom, čovjek koji nema vjerske potpore, taj je »kao bolesnik, koji sam istražuje svoju bolest«. Pretjerana ga subjektivnost tjera na samoubojstvo, taj čin »protiv naravi«. Samoubojstvo regbi malo ima dodira s vjerom, ali za Masaryka ima i te kako; on veli, da u srednjem vijeku nije bilo toliko samoubojstva, jer je bilo daleko više vjere.

U kojem su odnosu filozofija i vjera? Kant, Comte, Spencer i Augustin Smetana sagradiše svoje teorijske sustave. Masaryk traži sredstva, kojima bi mogao da nadvlada nutarnju krizu modernog čovjeka. Neće li tu pomoći filozofija? Filozofija su i znanosti u opreci s postojećim vjerama, ali to ne znači da su u opreci s vjerom, u najširem značenju te riječi. »Najveći mislioci nijesu zanemarili vjersko pitanje, nego su naprotiv posvetili najbolji dio svoje energije«.

Masaryk priznaje, da je u filozofiji najvažnije pitanje o spoznaji. Stoga veli o tome: »Noetički Kantov dualizam jest prva njegova velika pogreška. Kantova je filozofija više manje skeptična kao i Humeova. Kantova me filozofija nikako ne privlači. Međutim sam ipak upoznao, da je njegova filozofija najveći pokušaj e bi se umaklo Humeovu skepticizmu«. Masaryk priznaje, da je od Kanta potekla sva daljna filozofija do Stirnera i Nietzschea, te da je Kant bio zgodna reakcija protiv Jean-Jacqueova sentimentalizma i frivolnosti Voltaireove dobe.

Masaryk ustaje i protiv Comteovog pozitivizma, i ako je neko doba uza nj pristajao. O Comteovoj noetici veli, da je naivna: promatra pitanje spoznaje samo sa stanovišta biologije i povjesti i time ne promatra subjektivni dio spoznaje, pa zato po njemu psihologija ne može biti neovisna znanost. Pozitivizam je nemoguć u teoriji i praksi. Ta tko će mi zabraniti te potražim odakle je svijet i život? Možda će ljudi upoznati uzaludnost svojih nastojanja, ali će ta ideja biti kritička ideja, ne pozitivistička. Masaryk pripisuje subjektu veći udio u spoznaji i time se odalečuje od Comtea i približuje se Kantu.

G. 1902. je uzeo u raspravi »Humanitarni ideali« da nam prikaže odnos morala i vjere. Koja je razlika između vjere i morala? »Moral raspravlja o odnosu čovjeka s čovjekom. Vjera proizlazi iz odnosa, što ga ima prema svemiru i posebno Bogu; ona dakle uključuje i moral i ona je njegov temelj. Ne možemo si zamisliti, da se pitanje morala moglo riješiti izvan vjere. Moramo li moral osloniti na razum, kako to čini Kant, ili na čuvstvo, kako je to učinio Hume? Ja se pridružujem onima, koji vele da je temelj moralu čuvstvo, ali mislim, da se čuvstvo ne mora protiviti razumu. Oni moraju biti u skladu. Čuvstvo je slijepo, pa mu je nužna svjetlost razuma, te valja da se s razumom slaže«. To je nuždan praktični odgoj kao i filozofijski. Naše doba treba nada sve političkog odgoja.

Temelj je Masarykova spomenutog odgoja »ljubav prema čovječanstvu«. Moramo vjerovati u napredak pojedinaca i zajednice. Čovjek čovjeka mora promatrati »sub specie aeternitatis. Ljudska je duša vječna. Vječnost čutimo već sada. Nada je u vječni život temelj naše vjere u život. Vjera je ona, na koju se oslanja naš život i rad, a ne na skepticizam i sumnju. No stoga naša vjera ne mora biti slijepa i bez logičnosti, nego mora da je prošla kroz rešetko kritike. Evo tu je sve, što mislim o raznim čudorednim sustavima. Tu nema ništa nova. Pitanja su tu stara, a i odgovori.«

Masaryk temelji čudorednost na vjeri. No koja je to vjera? Vjera u čovječanstvo. Je li to »čovječanstvo« iz pozitivističke Comtove škole? Ne. Masaryk je taj izraz uzeo od Herdera, koji je na nj silno uplivisao. Tu mu je čovječanstvo kao vjera u neumrlost čovječje duše. Ta vjera u neumrlost duše kod Masaryka je glavni element vjere kod modernog čovjeka. To je vjera skroz nutarnja, koja nema ništa vanjskog niti kakove praklike.

G. 1904. piše u brošuri Borba za vjeru: »Bibliju kao i druge svete knjige možemo cijeniti kao plod nastojanja prošlih vijekova. No naše se znanje i naše djelovanje oslanja, u velikoj mjeri, na druge temelje, na temelj, na kome hoćemo da sagradimo svoju vjeru, jer ne postoji nego samo jedna i to jedina istina, znanstvena istina, koja je podvrgnuta kritici. Eto na tom temelju mora počivati vjera modernog čovjeka, na uvjerenju, ne na vjeri. Vjerovati znači vjerovati u nešto i u nekoga; a većeg auktoriteta nema nego li je onaj znanosti i onoga koji znade. Evo stoga zahtijevamo slobodu za budući razvitak vjere« (12). Eto tu se dakle ne drži ni protestantizma. Malo zatim nadodaje: »Ne očekujem ništa od reformiranog katolicizma, a još manje od protestantizma. Mi si moramo sami pomoći. Tu ne koristi govoriti protiv klerikalizma, mi moramo raditi oko rješenja vjerskog pitanja. Neka se okupe na borbu protiv crkvi svi oni, kojima je vjera mila. Valja rastaviti crkve od države, osobito školu« (14). Masaryk dakle zabacuje objavu i dogme, uopće vanjski auktoritet. Nova se vjera pozivlje jedino na refleksiju, na duboko promišljanje čovjekovo, jer da će jedino to biti jamstvo čudoredne odgovornosti pojedinca čovjeka. Po Masaryku vjera nema ništa zajedničkog s crkvama, dapače im se po svojoj biti protivi. Zato Masaryk zagovara rastavu crkve od države, kako to čine svi framasuni (La Revue française de Prague 1926, 234).

Masaryk je u glavnome husita, koji iz svega hoće da napravi »česku vjernu«, ali kako on to shvaća »česku dušu«. Masaryk je protestant, kada nastupa protiv katoličke nauke, ali skroz »svoj« protestant nejedinstvenog subjektivizma. Masaryk je Židov u smionosti i rušenju, jer je i sam po ocu izišao iz krila Abrahamova, ali Židov koji hoće da računa s prošlošću českoga naroda. Masaryk je deistički oportunist, koji rado iz svih načela poput eklektičara bira što će mu koristiti za njegovu sintezu misli i rada, pa ćemo stoga kod njega uzalud tražiti dosljednost ili trajno uvjerenje. Masaryk je tip židovske energije i ateističkog idealizma.

a.

